

Monumentnummer*: 532482

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 21
F 033 421 77 99
E info@cultureelerfgoed.nl

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 24 februari 2017
Kadaster deel/nr: 70077/81

*Monumentnaam***

Inundatiekanaal Tiel

Complexnummer

532481

Complexnaam

Inundatiekanaal Tiel

*Woonplaats**

Tiel

*Gemeente**

Tiel

*Provincie**

Gelderland

Locatiennaam

Tiel

Locatieomschrijving

Inundatiekanaal Tiel

*Kadastrale gemeente**

TIEL

*Sectie**

D

*Kad. object**

7375

Appartement

Grondperceel

TIEL

D

7718

TIEL

D

7374

*Rijksmonumentomschrijving***

Inlaatsluis / Rivierwaterkering / Brug.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

INLAATSLUIS / RIVIERWATERKERING / BRUG, gelegen in de Ophemertsedijk (noordelijke Waaldijk) ten zuiden van Tiel gelegen en gebouwd in 1878/79. De sluis met brug maakte deel uit van een nieuwe militair-waterbouwkundige structuur die de Linge beter geschikt maakte als voeding voor het stellen van inundaties in het rivierengebied tussen Neder-Rijn en Waal. Het verdedigingssysteem van de Nieuwe Hollandse Waterlinie was in de eerste plaats gebaseerd op het gecontroleerd onder water zetten van (grote) terreinoppervlakken. Gecontroleerde inundatie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

vergde een ingenieus systeem van waterwerken, zoals sluizen, stuwen en kanalen, waarmee het noodzakelijke peil snel en binnen nauwe grenzen gesteld en gehandhaafd kon worden. Er werden vele verschillende typen sluizen toegepast, afhankelijk van de plaats waar ze in het systeem functioneerden. Soms werden reeds bestaande scheepvaart-, uitwaterings- of keersluizen gebruikt, maar ook zijn er vele nieuwe gebouwd of bestaande (sterk) aangepast. De Inlaatsluis / Rivierwaterkering / Brug bij Tiel behoort tot de nieuw, speciaal voor dit doel gebouwde werken. Het betreft een in de rivierdijk gebouwde regelbare en afsluitbare doorlaat om de Linge te voeden. De sluis was eigenlijk alleen voor militaire doeleinden gebouwd, maar het werk kon in beperkte mate - bij gelijk binnen- en buitenwater - eventueel ook voor kleine vaartuigen worden benut. De Linge was eerder vanaf de Gorinchemse zijde en boven Asperen al ten dele bevaarbaar, maar een verbinding met de Waal bestond al eeuwen niet meer. Het (her)gebruik van een dergelijke, al lange tijd niet voor scheepvaart benutte bovenstroom van een rivier als inundatiekanaal is tamelijk zeldzaam. De sluis werd gereguleerd en bediend door middel van het neerlaten of ophalen van schuiven en schotbalken met behulp van windwerken op de hoofden. Nadat de functie van het werk was overgenomen door een iets meer naar Waalzijde gebouwde, betonnen inlaatduiker zijn de windwerken verdwenen, terwijl schuiven en/of schotbalken op het moment van waarneming ontbraken. De (niet authentieke) brug over het werk, die sterke overeenkomst vertoont met die over de sluis bij de Kruisstraat, bleef grotendeels intact. In of rond 2012 hebben belangrijke restauratiewerken plaatsgevonden aan het metselwerk. Enkele beschadigde natuurstenen elementen zijn vervangen; delen van de authentieke elementen, inclusief peilmerken, zijn in de directe nabijheid bewaard gebleven. In de schotbalksponningen stalen profielen. De sluis was in de eerste plaats bestemd voor militaire doelen; de brug ook en vooral voor civiel gebruik.

Omschrijving

In de Ophemertsedijk (noordelijke Waaldijk) gelegen INLAATSLUIS / RIVIERWATERKERING bestaande uit een tweetal tussen gemetselde hoofden gelegen, parallelle doorlaten, gescheiden door een eveneens gemetseld tussenhoofd. De lengte van het werk is ongeveer 20 m en de breedte bedraagt ongeveer 12 m, waarvan ongeveer 2 m voor het tussenhoofd. Ter weerszijden liggen schuin aflopende, uit zwaar metselwerk opgetrokken, uitstaande vleugelmuren. De binnenzijde van de beide landhoofden is enkele meters lager dan de buitenzijde (Waalzijde); het verschil in hoogte wordt overbrugd door middel van ca. 15 traptreden in natuursteen. Het werk is uitgevoerd in metselwerk, met in de vleugels vlechtingen. Voorts natuurstenen, deels betonnen dekstenen en natuursteen in de sponningen aan de lagere binnenzijde. Er zijn in totaal vijf rijen (schotbalk)sponningen, waarvan drie aan de Waalzijde van het werk en twee aan de 'Lingezijde'. De drie bakstenen sponningen in de hoge Waalzijde zijn versterkt met ijzeren / stalen profielen. Het tussenhoofd is aan weerszijden granaatvormig gepunt. Peilschalen, zowel gebeiteld in steen als separaat aangebracht. Over het hoge deel van de inlaatsluis een niet authentieke, maar vrijwel zeker wel vooroorlogse BRUG, uitgevoerd als betonnen plaatbrug met ter weerszijden dubbele, ronde, ijzeren leuning op vlakke, ijzeren, in beton gegoten balusters. De lengte van de brug is ongeveer 10 m, de breedte ca. 5 m.

Waardering

De INLAATSLUIS / RIVIERWATERKERING / BRUG in de Ophemertsedijk (noordelijke Waaldijk) ten zuiden van Tiel is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T.

Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op het systeem van inundatie en accesverdediging (19de en 20ste eeuw).

Het betreft hier een aan de militair-strategische en civiele bouwkunde gerelateerde uiting van historische waterbouwkunde, waarvan de samenstellende delen dienen als afsluitbare waterinlaat, respectievelijk oeververbinding.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex en hiervan in het bijzonder met het Inundatiekanaal.

Het werk is gaaf bewaard omdat hoofdvorm en belangrijke delen van de detaillering nog authentiek aanwezig zijn of in gerestaureerde vorm herkenbaar zijn.

Het werk is representatief omdat het - ondanks het op het moment van waarneming ontbreken van schuiven - in grotendeels gave staat de werking van het systeem van waterinlaat vanuit de rivier kan laten zien.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Fort, vesting en -onderdelen

Functie